

Mijn naam is Emma Thomas. Ik ben hier in Tarchamps geboren op 14-09-1933. Ik ben hier opgegroeid en naar school gegaan en ik heb hier mijn jeugd doorgebracht. Maar niet de hele tijd, want op mijn 15e ging ik als dienstbode in Brussel werken. Mijn vader heette Jos Thomas, hij was boer en mijn moeder hielp hem. Haar naam was Elise Kneip, geboren in Bockholtz.

Had u ook broers en zussen?

Ja, een broer en een zus.

In mei 1940 marcheerde de Duitse Wehrmacht Luxemburg binnen. Herinnert u zich dat?

Ja, dat was de 10de mei. Het was mooi weer en we keken toe vanaf de boerderij. Ik was pas 6 jaar oud, maar ik kan het me herinneren. Ze kwamen met paarden, jeeps, vrachtwagens. Alles wat vier wielen had, rolde het dorp binnen. Sommigen reden door, anderen bleven hier. Ik weet niet precies, hoeveel het er waren, maar er waren hier veel douaniers. Sommigen hadden zelfs hun hele familie hier, vrouw en kinderen. Niet veel, maar een paar. Sommigen waren privé gehuisvest, sommigen woonden alleen. Waar ook maar een hoekje vrij was, verbleven ze. Sommigen waren goed, anderen niet. Sommigen waren echte nazi's, anderen waren liever thuis geweest. Maar zo was het nu eenmaal.

U zei "douaniers". Ik veronderstel, omdat we hier zo dicht bij de Belgische grens zitten?

Ze bewaakten de grens. Zodat niets België binnenkwam en ook niet België uitging. Er werd veel gesmokkeld. Mijn vader was een van de koplopers. Op zondag na de vroege mis bond hij eieren, boter en worst om zich heen, afhankelijk van wat er was, en ging op pad. Ze hadden een gat gegraven in het bos, legden het daar neer, bedekten het met sparrenstruiken, en dan haalden de Belgen het daar op en legden er meestal iets voor terug. Maar de mensen hadden ook niet altijd iets. Mijn vader kreeg op deze manier twee percelen sparrenbos als betaling. Misschien had hij er nog wat geld voor gegeven, dat weet ik niet.

Waarom werd er eigenlijk gesmokkeld?

De Belgen hadden meer kleren. Ze stopten er soms sokken, mutsen, truien en doeken in, die wij hier niet hadden. Er waren hier meer levensmiddelen, die zij niet hadden. Want de boeren hadden meer reserves dan die daar. Er waren daar niet alleen boeren. Want degenen die daar dingen verzamelden, waren geen boeren, maar arme mensen. Iets verderop woonde een oudere dame. Het was er niet schoon, maar dat gaf niet. Iedereen ging daar naar binnen. Zelfs de Duitsers, als ze 's nachts dienst hadden. Dan zaten ze bij Gréit, zo heette ze. Ze had af en toe biggetjes, hoewel ze geen zeug had. Iemand moet ze haar gegeven hebben. Ze voedde ze op met een fles en de biggetjes lagen onder het bed. Het kon de Duitsers niet schelen, want ze zaten daar in de warmte. Ze wisten dat deze vrouw smokkelde, maar ze lieten haar met rust.

U vertelde me in het voorgesprek dat uw vader een keer gepakt is?

Ja, mijn vader werd gepakt.. Hij voorop, de Duitsers achteraan. Ze zeiden dat ze nog naar binnen gingen, maar hij mocht niet weg. Hij ging alleen verder en zorgde ervoor dat ze hem niet zagen. Toen gooide hij wat goederen achter de heg, zodat hij niet zoveel bij zich had. Toen ze bij het kantoor kwamen, zeiden ze: "Nou, doe je kleren uit." "Moet ik mijn kleren uitdoen?" "Ja, ja!" Dus hij trok zijn kleren uit en toen kwam alles tevoorschijn. "Kijk eens, waar die man de spullen verstopt heeft!" Ik weet niet of hij straf kreeg. Maar hij zei dat hij niet meer zou gaan. Helemaal niet! Het duurde niet lang, voordat hij weer op weg was. Daarna gebeurde er niets meer, tenminste niet dat ik weet.

Wat veranderde er in uw dagelijks leven, nadat Luxemburg en natuurlijk uw dorp door de Duitsers waren bezet?

Ik weet het niet. We leefden hoe dan ook. We gingen sleeën, we waren altijd buiten, maar de Duitsers waren altijd onderweg. Wij hadden altijd genoeg te eten, anderen misschien niet. De mensen uit de Minette-regio kwamen hamsteren, men zou ook kunnen zeggen, bedelen. Zij kregen ook wat, spek of wat je had. Maar wij hoefden geen honger te lijden.

Wat is er veranderd op school?

We leerden het alfabet in het Duits. Een tijdje hadden we alleen 's ochtends les, tot 13.00 uur. Opeens was dat weer voorbij. We hadden normale lessen. De zes klassen zaten allemaal in dezelfde zaal, maar dat was geen probleem. We waren niets anders gewend. Duits, geschiedenis, wiskunde, alles was in het Duits. We moesten ook de hele tijd "Heil Hitler!" zeggen. In plaats van bidden, was het "Heil Hitler!".

Toen werd ook de Hitlerjugend geïntroduceerd.

De Hitlerjugend was er ook. Er was een leider die altijd op zoek was naar nieuwe rekruten. Maar hier in het dorp gingen er niet veel bij de HJ.

Wat zag u op uw leeftijd van verzet en collaboratie? Met andere woorden, mensen die de Duitsers bijstonden?

Ze waren altijd onder elkaar. Ik herinner me dat we ooit begonnen waren met het bouwen van een muur voor het huis. Toen kwam de burgemeester, die van het dorp was maar aan de kant van de Duitsers stond. Mijn vader mocht de muur niet afmaken. Degenen die Duitsgezind waren of zelf Duitser waren en de anderen hadden niet veel contact met elkaar. Maar je moest altijd uitkijken wat je zei. Want dat kon gevolgen hebben. De burgemeester was de belangrijkste figuur, maar er waren er nog anderen die trouw waren aan de Duitsers, maar die waren rustiger.

Dat wist men ook?

Ja, natuurlijk. We hebben er als kinderen niet op gelet. Er werd je niets verteld, maar het viel je op. We wisten gewoon dat de ene een nazi was en de andere niet.

Hebt u iets van het verzet gezien?

Van de jonge onderduikers, ja. Daar spraken ze nooit over waar de kinderen bij waren. Maar je pikte toch iets op. Later werd gezegd dat die en die zich in België schuilhield. Ook hier in het dorp zat er af en toe een ondergedoken. Een gezin werd gedeporteerd omdat de zoon ondergedoken was.

U hebt dit zelf meegemaakt.

Ja, ze haalden hun kind op uit de kerk en zeiden tegen hem: "We moeten nu gaan. Je gaat nu naar huis, want we moeten weg." Meer hebben ze niet gezegd. Ze waren in Boberstein en kwamen pas na de oorlog terug.

Wat deden de mensen uit het dorp?

Ze stuurden hen pakketten met niet-bederfelijk, verpakt voedsel. Geen worst of zo, natuurlijk, maar suiker, meel of koekjes. Geen chocolade, want dat was er al niet meer. Ze stuurden wat ze hadden. En ze waren altijd dankbaar.

Luxemburg werd bevrijd in september 1944. Kunt u zich dat herinneren?

Het enige wat ik me kan herinneren is: "De Amerikanen zijn hier!" Er waren er nog geen, maar mijn vader vertelde ons dat de Amerikanen in Wardin waren en dat we gingen kijken. Wij kinderen vonden dat iets bijzonders. We renden door de heggen naar Wardin. Mijn vader wist, waar hij heen moest,

omdat dit de familie was waar hij altijd voor gehamsterd en gesmokkeld had. Wij kinderen kregen een dik blok chocolade en kauwgom. We waren dolgelukkig. Dat was iets nieuws, zo iets hadden we niet. We wisten niet wat sinaasappels en bananen waren, want die kregen we niet. We verzamelden appels en aten ze op. Ze waren nogal zuur, maar dat maakte niet uit, we aten ze toch. Kauwgom en chocolade, - dat was iets nieuws. Zo zagen we de eerste Amerikanen.

U was wel jong, maar weet u nog hoe het voelde?

Men was half opgelucht toen ze aankwamen. Toen zeiden ze dat de nazi's weg waren en de Amerikanen kwamen en dat alles nu beter zou worden. Maar dat was niet waar, dat was nog maar het begin.

U noemde de Slag om de Ardennen, die begon in december 1944. Wat hebt u daar meegemaakt?

In december 1944 waren de Duitsers hier weer. Er waren ook Duitsers aan de overkant van de straat bij de burens. Mijn tante woonde in dat huis. Ik ging er soms heen, en dan zei een Duitser: "Kom met kerst terug, dan krijg je een cadeautje." Toen was ik blij, een cadeautje! Zo iets kenden we niet. Met Kerstmis dacht ik: "Dan ga je er nu heen." Ik heb het thuis niet verteld en ben gegaan. Toen kreeg ik het cadeau, het was een kleine kerstboom. Ik was heel blij. Toen ik mijn cadeau had, wilde ik weer naar huis. Ik wilde net de deur openen, toen er een hele harde knal klonk. Toen zei mijn tante: "Nu ga je niet naar huis, nu blijf je hier." We wachtten nog even, toen ging de deur open en kwamen mijn moeder en vader binnen. Ze hadden mijn zusje op een stoel gezet. "Wat is er gebeurd?" Mijn vader zei dat de Duitsers hen het huis uit hadden gestuurd omdat er een tank met munitie stond. Als die geraakt werd, "zou de hele boel ontploffen". Ze wisten van niets, dus gingen ze het bos in, dat toen nog achter ons huis lag. Ze gingen dus het bos in en mijn zus werd geraakt door twee splinters in haar nek en heup. De Duitser stuurde ons naar het dorp waar een dokter was. Die was er, en hij zei dat hij alleen een penicilline-injectie had. Hij kon haar die geven, maar hij wist niet of het veel zou uithalen. "Want daar beneden, bij die twee mensen, is het voorbij, ze zijn allebei dood. Moeder en dochter." Toen gingen we terug naar het huis van mijn grootouders. Het hele huis zat daar ook vol met mensen, ik weet niet waar ze allemaal vandaan kwamen. Het was een oud huis. Mensen gingen naar waar ze dachten dat de huizen sterker waren en ze meer bescherming hadden. Dan lagen we daar in de stal. Als het nacht werd, moesten we slapen. Ze legden mij altijd in de trog van de koeien en mijn neef, die ongeveer 4 jaar oud was, boven op mij. Maar dat wilde ik niet, hij was zwaar. Op het laatst dacht ik: "Laat hem daar maar liggen, dan ben je beschermd." Na een paar dagen, oudejaarsavond kwam dichterbij, trokken we nog verder naar het dorp en gingen daar liggen. We hoorden het gefluit en het inslaan van de bommen. Mensen waren soms brood aan het bakken. We hadden niets te eten, dus dat aten we. Maar we hadden altijd iets, niemand leed honger. Op nieuwjaarsdag stond er een hele groep mensen voor de deur. We wisten niet waar ze allemaal vandaan kwamen. Mijn vader sprak met een Duitser die ons een goede raad wilde geven: "Ga hier weg." Hier zou het grote offensief plaatsvinden "richting Bastogne". Mijn vader zei: "Waar moeten we heen?" "Naar Bôwen," zei hij, waarmee hij Bavigne bedoelde. "Daar zijn de Amerikanen." Hij zei dat hij het aan niemand mocht vertellen, anders zou hij in de problemen komen. Dus mijn vader zei: "We moeten hier weg. Dat zei hij. Maar zeg verder niets, de man hoeft niet gestraft te worden omdat hij ons helpt." Toen begonnen we te lopen. Er lag zware sneeuw, het was bitter koud. Er waren oude mensen, zwangere vrouwen, kleine kinderen en mijn gewonde zus. Ze werd gedragen op een stoel. Ze kon niet lopen. Ze wisselden elkaar af. Er waren ook oudere mensen, mijn oma was er ook. Ze liep thuis nooit, maar nu moest ze lopen, en op de een of andere manier lukte het. Angst was de drijvende kracht. Er werd geschoten en geknald, dus je liep vanzelf wel. Als het knalde, doken we weg. Nog lang daarna, als er vliegtuigen kwamen die wat meer geluid maakten, bukte je je uit gewoonte automatisch. Onderweg was niemand gewond geraakt. Toen we dichterbij Bavigne waren, gingen we in een bos liggen om uit te rusten. Er klonk gefluit en een knal. Maar wat hadden we moeten doen? Een vrouw haalde een Rozenkrans uit haar zak, en toen hebben we gebeden. Maar ook

dat hielp ons niet. Dus gingen we door naar Bavigne. Daar waren de Amerikanen. Zij wisten ook niet wat ze moesten doen, toen er plotseling een groep mensen voor hen stond. Dus we zeiden: "Luxemburg, Luxemburg!" Ze stonden daar met hun bajonetten, dus je ziet er een beetje dom uit. De Amerikanen haalden vrachtwagens en we werden erop gezet. En toen reden ze met ons weg. We wisten niet waar we heen gingen. En het was bitter koud. We hadden niet de kleren die we nu hebben. We waren echt bevroren. En waar zouden we terechtkomen? Sommigen werden gedumpt in Redange. Dat kon onmogelijk geregistreerd zijn in die dorpen. Maar er waren mensen, om ons te verwelkomen. Ik weet niet hoe ze het wisten. In Ell, waar we heen gingen, waren ook Amerikanen. We zouden naar een boerderij gaan, maar ze konden ons niet opnemen, omdat er nog Amerikanen in huis waren. Ze zeiden dat we bij hen konden komen als ze weg waren. Uiteindelijk logeerden we bij een ouder echtpaar. Mijn broer ging naar school in Bastogne en we hadden geen idee waar hij was. Mijn neef en een andere neef waren er ook. Mijn oom was in Amberloup. Hij pikte hen op in Bastogne en ging met hen naar Warnach naar zijn familie. We wisten niet waar hij was. Mijn moeder zei me altijd dat als de Duitsers me ooit vroegen of ik nog een broer had, ik gewoon "Nee" moest antwoorden. Niemand vroeg het mij ook. Toen we in Ell waren, kwam mijn broer plotseling langs op de fiets. Hij had de fiets ergens georganiseerd. In die tijd lag er overal wat. Hij en mijn vader gingen terug naar huis, om wat op te ruimen. Mijn moeder en ik bleven in Ell, omdat mijn zus in het ziekenhuis in Redange lag. We bleven daar tot Pasen. Ik ging daar ook naar school. We waren heel tevreden. Toen we naar huis moesten, brachten de mensen uit het dorp ons van alles. Alles wat ze konden geven. Kleren, potten, borden, enz. Een familie uit het dorp woonde alleen in een gemeubileerd, goed uitgerust huis. Men zei dat iedereen terug kon komen, behalve zij. Veel dingen waren namelijk verdwenen. Toen zij verdwenen waren, waren ook andere dingen verdwenen. Ik ga er nog steeds heen. Er is niemand meer, ze zijn allemaal dood, maar dan maak ik een wandeling door het dorp. Ik vind het er leuk.

U zei dat uw broer en vader iets eerder teruggingen?

Ja, om het huis te repareren. Het dak was vernield. Er zaten grote inslaggaten in, en binnen was alles kapot. Toen ze terugkwamen, waren de Amerikanen er nog steeds. Ze konden niets doen, omdat zij de baas waren. Wat niet vernietigd was door de gevechten, werd door de Amerikaanse soldaten kapot gemaakt. Later zagen we dat, overal in de loopgraven en gaten die ze hadden gegraven, porselein lag, en allerlei dingen die ze van de mensen hadden afgepakt. De mensen verzamelden later de spullen die in de velden en bossen lagen. Er was niets. We gingen te voet naar Bastogne om boodschappen te doen na het offensief. Onderweg, in de heggen, zagen we veel lijken van soldaten. Ze werden naderhand verzameld en velen werden hier bij de kerk begraven. Later werden deze graven weer opgegraven, ik veronderstel, dat ze ze naar Hamm brachten. Je kon de schedels zien, het was geen mooi gezicht. Vandaag kun je nog steeds de gaten van de loopgraven zien. We liepen naar Bastogne om stof, wol en alles wat je hier niet kon krijgen, te kopen. Er waren daar een paar kleine winkeltjes. Op de terugweg moesten we dat dragen. En het was een lange weg.

Hoe moet men zich het dorp voorstellen, hoe zag het er daar uit?

Helemaal kapotgeschoten. Sommige huizen waren minder geraakt, maar over het geheel genomen was alles verwoest. Hier was het hoofdoffensief, want alles schoot richting Bastogne. En vanuit Bastogne schoten ze terug. Beneden in het dorp en overal elders werd alles verwoest. Toen we met Pasen terugkwamen, hadden ze al wat opgeruimd. Het ging toen redelijk goed. De huizen waren nog niet hersteld, maar de straten, die vol lagen met puin van de daken, waren al een beetje opgeruimd. In Watrange had iemand meteen een vrachtwagen gekocht. Die reed naar Redange om bij de firma Glaesener bouwmaterialen te kopen. Geleidelijk aan werd er gewerkt. Toen we terugkwamen, ging het wat beter. Maar toen mijn vader terugkwam, wist hij niet waar hij moest beginnen.

Hoe verliep deze wederopbouw? Werden barakken neergezet?

Er waren van die reservebarakken. Ik weet niet, wie ze heeft neergezet. Ik denk dat het een bedrijf was. Soms woonden er twee huishoudens in. De grotere waren in tweeën gedeeld. Het ene huishouden woonde hier, het andere daar. Er was ook maar één laag, de begane grond. Ze waren stevig, het waren betonnen elementen. Er waren ook een paar houten barakken, zoals de kerk en de pastorie. Men zei altijd dat het op het bed van de pastoor regende, omdat de barakken niet waterdicht waren.

Hoe herinnert u zich de solidariteit onder de mensen ten tijde van de wederopbouw?

Ik denk dat de mensen toen sterk met elkaar verbonden waren. Er was veel ellende. Mensen waren met elkaar verbonden en hielpen elkaar. Er was toen niet de afgunst die er nu is. Er was meer tevredenheid toen het weer rustig was. Mensen kregen ook een vergoeding voor de oorlogsschade. Je moest opschrijven wat je had en wat je kwijt was. Er werd veel gesjoemeld, geloof me. Niemand kon dat controleren.

U vertelde ons hoe het eruit zag in het bos. Er lag overal munitie die niet ontploft was?

Ja, de jongeren waren geobsedeerd door het verzamelen van dat spul. Mijn broer had ook een revolver. Hij had die altijd onder zijn kussen liggen. Mijn moeder was altijd bang. Toen hij stierf, had zijn vrouw de revolver nog. Ik denk dat ze hem heeft weggegooid. Veel mensen verloren ledematen, omdat ze met munitie speelden. Ze verloren handen of een been. De jongens waren erdoor geobsedeerd. Niemand begreep er iets van, maar ze moesten er toch mee spelen.

Als u terugdenkt aan de oorlog vanuit het perspectief van vandaag, wat gaat er dan door u heen?

Als ik Oekraïne zie, moet ik eraan denken, omdat het hetzelfde is. Het is hetzelfde. Oekraïne is nu misschien wreder, omdat er dingen zijn die toen niet bestonden. Maar het maakt niet uit: bombardementen zijn bombardementen. Als ik deze foto's uit Oekraïne zie. Het is hetzelfde. Het zijn dezelfde beelden.